

Buddhismus v Rakousku *

Dušan Lužný

Obecně lze říci, že Buddhovo učení proniklo do Evropy dvěma cestami. Jednak přes Velkou Británii, která díky svému koloniálnímu panství byla přímo předurčena k tomu, aby importovala buddhismus tak daleko, kam snad ani Ašoka nedoufal, když vysílal první buddhistické misionáře.

Vedle Británie se v Evropě stalo buddhistickou velmocí Německo. Není jisté, kdy se zmínky o buddhistické kultuře dostaly do Německa poprvé, avšak je doloženo, že německý lutheránský misionář Bartholomäus Ziegenbald, který zemřel v roce 1719 v jižní Indii, informoval svého učitele, pietistického teologa Augusta Hermanna Francka z Halle, o výsledcích svého působení v této části Asie. Jeho práce se však nesečkala s pozitivním ohlasem a nebyla nikdy publikována.¹ Na úlohu, kterou sehrálo Německo v šíření buddhismu na Západě (a lze říci i při vzniku „západního buddhismu“), ukazuje i fakt, že první buddhistická společnost byla založena v roce 1903 v Lipsku Karlem Siedenstückerem.²

Jako součást německého jazykového okruhu hrálo nezanedbatelnou roli v šíření buddhismu v kontinentální Evropě Rakousko, resp. Rakousko-Uhersko. Např. jako jeden z prvních přiblížil Západu tibetskou kulturu **Sándor Csoma de Körös** (1784-1842), který se v romanticko-nacionalistické snaze najít kořeny maďarského národa vydal po absolvování studia klasických a orientálních jazyků na cestu do Asie. Bez jakýchkoliv prostředků cestoval ve 20. letech minulého století po Tibetu, studoval tibetské kánony Kandžur a Tandžur. Výsledkem jeho lingvistického badání byla učebnice tibetské gramatiky, tibetsko-anglický slovník a tibetsko-sanskrtský slovník buddhistických termínů. V roce 1842 zemřel na malárii

* Tento příspěvek vznikl díky podpoře Rakouského ústavu pro východní a jihovýchodní Evropu (Österreichisches Ost- und Südosteuropa - Institut).

1 Ernst Benz, „Buddhism in the Western World“, in: Heinrich Dumoulin (ed.), *Buddhism in the Modern World*, London: Macmillan 1976, 310. Poprvé publikováno H. Dumoulin (Hrsg.), *Buddhismus der Gegenwart*, Freiburg: Herder 1970.

2 Dějiny buddhismu v Německu jsou dobře zpracovány. Lze odkázat především na práce Hellmutha Heckera a Martina Baumanna. Srov. bibliografii statě Martina Baumanna v tomto čísle.

v Darjeelingu. 22. února 1933 byl v Tokiu prohlášen za bodhisattvu japonského šin-buddhismu a získal označení Csoma-Bosatsu.³

Na další vývoj buddhistického hnutí v německy mluvících zemích měl velký vliv vídeňský rodák **Karl Eugen Neumann** (1865-1915). O buddhismus se začal zajímat pod vlivem četby Schopenhauerova díla kolem dvacátého roku svého života. Již tehdy se údajně rozhodl, že přeloží Tipiṭaku. Proto po absolvování gymnázia v Praze v roce 1887 studoval pět semestrů na univerzitě v Berlíně indologii (u prof. Hermanna Oldenberga, autora díla *Buddha. Sein Leben, seine Lehre und seine Gemeinde*, a u A. Webbera), religionistiku a filozofii. Poté působil na univerzitě v Halle (1890) a v roce 1891 obhájil svou disertační práci *Das Sāra-saṅgaho. Ein Kompendium buddhistischer Anschauungen* na univerzitě v Lipsku – význačném indologickém centru té doby.

Jeho další životní osudy jsou spojeny s Vídní a usilovnou prací na celoživotním díle – překladu *Pálijského kánonu*. Vedle toho vydal v roce 1892 antologii z buddhistických textů (*Buddhistische Anthologie*) a o rok později překlad *Dhammapadam*. Rok 1894 ztrávil na cestách; delší dobu pobýval v Londýně, poté odjel do Asie, kde dva měsíce cestoval po Srí Lance a měsíc po Indii. Po svém návratu pracoval čtyři roky na Orientálním ústavu vídeňské univerzity. Po tragické smrti ředitele ústavu, profesora Bühlera, odjel do Německa, avšak již v roce 1899 se znovu vrátil do Vídně a pokračoval ve své práci na překladu Tipiṭaky. V roce 1906 se jeho práce nečekaně zkomplikovala. Po krachu banky, v níž měl uloženy své finanční prostředky, byl Neumann nucen prodat svou pracovní knihovnu o čtyřech tisících svazcích. Přesto pokračoval v překládání až do své smrti.

Kvalita jeho překladu je dnešními indology hodnocena různě, je však jisté, že jeho rozsáhlé dílo mělo zásadní vliv na vstup dhammy do evropských kontextů. Neumann také udržoval řadu písemných kontaktů, zvláště s italským buddhistou Guiseppem De Lonzono, autorem tří knih o buddhismu a také překladatelem Schopenhauera, a Gregorem Grimmem, známým především dílem *Die Lehre des Buddha, die Religion der Vernunft*.⁴

3 Martin Baumann, „Gegenwärtige Entwicklungen des Buddhismus in Ungarn“, *Zeitschrift für Missionswissenschaft und Religionswissenschaft* 1, 1994, 38. Srov. též E. Benz, *o.c.*, 310.

4 O životě a díle K. E. Neumanna rozsáhle informuje ve svých pracích Hellmuth Hecker. Zde odkazujeme, kromě již zmíněných prací, především na následující texty: Hellmuth Hecker, *Karl Eugen Neumann. Erstübersetzer der Reden Buddhas – Anreger zu abendländischer Spiritualität*, Hamburg – Wien: Octopus 1986; Hellmuth Hecker, „Karl Eugen Neumann“, *Bódhi-Baum* 15, 1990, 4, 4-8; Hellmut Hecker, „Neumann und der

Dalším významným buddhistou rakouského původu byl **Heinrich Hugo Karny** (1886-1937). Tento lékař, který mimo jiné vystudoval filozofii a působil jako gymnaziální učitel blízko Karlových Varů, se stal v roce 1911 jednatelem *Deutsche Paligesellschaft* a jejím zástupcem pro Rakousko. Ve stejném roce začal působit jako protokolární sekretář nově založené *Mahabodhigesellschaft*. Výrazně také přispíval svými texty do buddhistického časopisu *Mahabodhiblätter*. Během svého života publikoval řadu prací z různých oborů, včetně článků o Borodoburu – buddhistickém posvátném místě na Jávě.

Z řady dalších buddhistů té doby jmenujme alespoň **Ericha Matznera**, lékaře, který se již v roce 1911 z buddhistického hlediska zabýval problémem vivisekce, a **Artura Fitze**, který byl v roce 1913 ordinován na Srí Lance.

V období mezi válkami pokračoval v Neumannově linii jeho dřívější spolupracovník **Ernst Reinhold**, původem maďarský Žid, vlastním jménem Ernst Hirsch. Kompletoval Neumannovy práce, psal předmluvy k vydání jeho překladů, vedl korespondenci o Neumannově díle (např. s Hugo von Hofmannstahlem), avšak výrazněji se v buddhistickém hnutí neangažoval. Těsně před druhou světovou válkou emigroval do Velké Británie, kde zemřel v roce 1964.

V letech 1912 – 1928 působil v Rakousku Svaz pro buddhistický život (*Bund für buddhistisches Leben*). V roce 1923 vznikla ve Vídni Buddhistická společnost (*Buddhistische Gesellschaft*), jejíž dominantní postavou byl její zakladatel **Axel Grasel**. V únoru 1926 vzniká také výbor pro založení *Österreichische Paligesellschaft*, která působila jako součást Svazu pro buddhistický život.

Další významnou postavou v dějinách buddhismu v Rakousku je **Eugen (Jenö) Lenard**. Narodil se v roce 1878 v Krefeldu, v roce 1883 se spolu s rodiči přestěhoval do Budapešti. V roce 1908 vstoupil v Londýně do *Buddhist Society* a později do německé *Mahabodhigesellschaft*. V letech 1910 a 1913 publikoval svou základní práci o buddhismu *Dhammo* ve dvou dílech. Po založení *International Buddhist Union* v Londýně se v roce 1922 stal jejím zástupcem v Rakousku, vedle toho také působil jako zástupce *Deutsche Paligesellschaft* pro Maďarsko. Umřel 2. prosince 1924 v Klosterneuburgu poblíž Vídně, kde má na hřbitově dodnes náhrobek v „buddhistickém stylu“.⁵

Buddhismus“, *Bóधि-Baum* 18, 1993, 2, 20-30.

5 Srov. Hellmuth Hecker, „Buddhisten im alten Österreich“, *Bóधि-Baum* 18, 1993, 2, 16-19.

Další etapa rozvoje buddhismu v Rakousku začala po druhé světové válce; roku 1948 vznikla na nových základech *Buddhistische Gesellschaft Wien*, jejíž činnost se již neorientovala pouze na teoretickou, filozofickou rovinu buddhismu, ale také na praktické uplatňování dhammy v každodenním životě. U zrodu společnosti stáli **J. Stepanovsky**, **H. Klar** a **dr. Oprchal**, který byl také jejím prvním prezidentem. Druhým prezidentem byl Fritz Hugerleider, z jehož iniciativy byl např. na Ústředním vídeňském hřbitově v roce 1956 objeven hrob K. E. Neumanna, o který společnost dodnes pečuje. Pro svůj židovský původ musel Hugerleider během války uprchnout před fašisty. Odjel do Číny. Po svém návratu pořádal po dlouhá léta pravidelné přednášky na různá buddhistická témata a významnou měrou se podílel na mnoha buddhistických iniciativách. Jeho jméno je výrazně spojeno s celým vývojem buddhismu v Rakousku od konce války až do 70. let.

V tomto období se buddhistická scéna v Rakousku výrazně rozšířila. Vzniklo speciální vídeňské knihkupectví a nakladatelství *Octopus*, jehož majitelem se stala další význačná osobnost současného rakouského buddhismu **Erich Skrleta** (od roku 1973 též tajemník Buddhistické společnosti Vídeň). V roce 1974 se skupina zájemců o meditaci bezúspěšně snažila vybudovat meditační centrum ve Vídni. O rok později však vzniklo Buddhistické centrum ve Schreibbs. Pro rok 1976 byly důležité dvě události – začal vycházet speciální buddhistický časopis *Bodhi-Baum*, který má pro život buddhistického hnutí až do dnešních dnů nemalý význam, a bylo otevřeno Buddhistické centrum ve Vídni (Dannebergplatz).

Význačný a do jisté míry specifický fenomén představuje Buddhistické centrum, které bylo založeno v roce 1980 přímo ve středu Vídne (nedaleko Stephansdomu) na Fleischmarktu. V tomto středisku sídlí vedle sebe několik buddhistických skupin, vycházejících z různých tradic: *Bodhi-dharma Zen-Orden* (založen 1979), *Karma-Kagyü-Orden* (založen 1983), *Drikung Kagyüdpä-Orden* (založen 1983), *Gelugpa-Gruppe Wien* (založena 1987). Vedle toho zde sídlí již zmíněné knihkupectví a nakladatelství *Octopus*, makrobiotická jídelna, vegetariánská jídelna *Siddhārtha*, *Buddhistische Kulturgemeinde Österreich*, *Österreichische Buddhistische Union* a jiné subjekty. Centrum je umístěno ve dvoře budovy a představuje jakýsi obraz západního buddhismu – koexistenci různých tradic v malém prostoru.

Mimo toto středisko působí ve Vídni *Dharmadhatu Wien* (zal. 1980), *Wiege der Friedenspagode an der Donau* (1983), *Sanghamitta-Gruppe Buddhismus im Western* (1985), *Kultur- und Sozialverein der vietnamesischen Buddhisten in Österreich* (1987), *Sakya-Gruppe Wien* (1989) aj. Mimo Vídeň působí např. *Buddhistische Gesellschaft Salzburg* (1977),

Buddhistische Gemeinschaft Jodo-Shin (1980 v Salzburku), *Dorje-Ying-Nyingmapa Zentrum* (1981 v Breitenbachu), *Shitenoji Kulturzentrum Hinterbrühl* (1981), *Österreich-Zweig Arya Maytreya Mandala* (1981 v Grazu), *Tashi Rabten-Gemeinschaft Gut Letztehof* (1982 ve Feldkirch), *IMC-Austria Sagyagi U Ba-Khin-Zentrum* (1984 Klagenfurt), *Zen-Gemeinschaft Kannon-Do* (1986 Innsbruck), *Naikan-Zentrum Neue Welt* (1986 Netting), *Zendo Innsbruck* (1987), *Österreichische Dzogchen-Gemeinschaft* (1988 Gleisdorf), *Naikan-Zentrum Salzburg* (1989).⁶

Na formování buddhistického života v Rakousku měli přirozeně velký vliv návštěvy významných osobností, mezi kterými byli např. XIV. dalajláma, Nyanaponika Mahathera, S. H. Karmapa (hlava tradice Karma-Kagjupa). Avšak pro existenci buddhismu na Západě mají klíčový význam především západní příznivci a stoupení buddhismu.

V Rakousku byl takovou význačnou osobností **Walter Karwath** (1919-1986). Narodil se ve Vídni v rodině lékaře. Školní léta trávil mimo jiné v jezuitské koleji v Kalkburgu a maturoval v roce 1937 na Akademickém gymnáziu ve Vídni. Po vzoru otce se zapsal ke studiu medicíny a promoval v roce 1942. Válku přečkal v civilní nemocnici a poté si v roce 1945 otevřel ve Vídni lékařskou praxi. V letech 1952-55 pracoval v Indonézii (Borneo, Jáva), kde se blíže seznámil s buddhismem. Po svém návratu v roce 1956 působil dále jako praktický lékař a ve své praxi používal akupunkturu a psychoterapii. I jeho další činnost byla bohatá – byl členem PEN-klubu, od roku 1976 vedoucím „Spolku přátel buddhistického a meditačního centra Scheibbs“. Od roku 1977 až do své smrti v roce 1986 byl prezidentem Rakouské buddhistické unie.

Významná je také jeho publikační činnost. V roce 1971 vydal vlastním nákladem základní dílo *Buddhismus für Abendland. Freiheit durch Erkenntnis*. Poté následovaly další práce: *Erlösung hier und jetzt. Eine Einführung in den Buddhismus* (1982), *Leben – hier und jetzt. Buddhistischer Humanismus* (1982), *Weltreligion Buddhismus. Eine Einführung* (1984), *Synarchie. Buddhistische Alternativen für Staat und Wirtschaft* (1985), *Wir sind gekommen, um da zu sein. Buddhistischer Humanismus II* (1986). Všechny tyto práce vyšly v nakladatelství Octopus Ericha Skrlety. Zde také vyšlo v roce 1983 druhé, rozšířené vydání Karwathova základního spisu *Buddhismus pro Západ*. Jednotlivé díly vyšly jako samostatné knihy. První díl byl publikován pod názvem *Das Wesen des Buddhismus* a po-

6 Franz Ritter, „Austro-Buddhismus. Kleine Geschichte des Buddhismus in Österreich“, *Bodhi-Baum* 18, 1993, 2, 4-10.

jednává o základních pojmech a problémech buddhismu – karmě a reinkarnaci, podmíněném vznikání, čtyřech vznešených pravdách, osmidílné stezce. *Der Buddha, die Lehre und die Gemeinde* je titul druhého dílu, který obsáhle pojednává o historii buddhismu na pozadí výkladu tří buddhistických útočišť – Buddha, Dhammy a Saňghy. Závěrečný třetí díl *Buddhismus und Christentum* se věnuje problematice pojmu Boha, osoby Ježíše Krista a obecně vztahu těchto dvou význačných světových náboženství.

Ačkoliv samotné Rakousko není jistě buddhistickou velmocí Západu, dějiny buddhismu v tomto regionu jsou bohaté jak na osobnosti a díla, tak i na množství praktikujících skupin. Tento krátký příspěvek poukazuje na nejvýznamnější z nich. Je samozřejmé, že dějiny buddhismu v Rakousku nelze analyzovat odděleně od vývoje buddhismu především v Německu. Avšak stejně tak nelze zpracovávat dějiny buddhismu v českých zemích bez ohledu na buddhistické dění v Rakousku a Německu, zvláště pak v období do 2. světové války. Lze jen doufat, že stejně jako jsou zpracovány dějiny u našich jižních a západních sousedů, budou v co nejbližší době zpracovány také dějiny buddhismu v českých zemích.

XIII. mezinárodní kongres křesťanské archeologie

Jan Bouzek

XIII. mezinárodní kongres křesťanské archeologie se konal ve Splitu a Poreči od 25. září do 1. října 1994. Zčásti byl věnován stoletému výročí prvního kongresu křesťanské archeologie, pořádaného ve Splitu a Saloně v r. 1894, zčásti památce G. B. de Rossiho, zakladatele moderního oboru křesťanské archeologie. Asi polovina zasedání byla plenárních a konala se ve velkém sále se simultánními překlady. Mezi jednacími jazyky byla i chorvatština (výrazu srbochorvatština se neužívalo), které velká část účastníků bohužel nerozuměla. Hlavním tématem kongresu byla doba Justinianova a problémy 6. a 7. století, které často považuje za svou doménu i archeologie byzantská. Vzhledem k nedávné válce a dosud trvajícímu válečnému stavu (zejména v nedaleké Bosně) byla účast na kongre-